

Sigurd Skirbekk

Norge - landet med 7 motkulturer

Norge er et moderne land i den vesteuropeiske kulturkrets. Sentralt plasserte grupperinger i økonomi, administrasjon og mediakultur har ofte vært mer opptatt av å gjøre landet mest mulig likt andre stater, med en liberal kultur og politikk, enn av å forsvare norsk egenart i forhold til utlandet. Likevel har Norge gjennom flere generasjoner utviklet en kulturell egenart.

Den kultur som har utgått fra sentrale makteliter har i to hundre år stått overfor flere folkelige "motkulturer". Disse har bidratt til å balansere utslagene av en ensidig liberal og elitistisk holdning. Det er ikke bare lekmannskristendom, avholdssak og målrørsle som har representert en slik motkultur, sjøl om det er riktig at disse var av de første som fikk folkelig feste og organisatorisk form.

Den kristne *lekmannsbevegelsen* fikk sitt gjennomslag med Hans Nielsen Hauge og hans virksomhet gjennom forkynnelse, forfatterskap, organisasjonsarbeid og økonomisk initiativ. Haugianerne har senere fått følge av både sekter og bredere sosiale og politiske grupperinger. Disse har bidratt til å gi store folkegrupper en tillit til egne ledere i åndelige spørsmål og til å gjøre folk uavhengige av sentrale eliter.

Målrørsle fikk sitt gjennombrudd i annen halvdel av det nittende århundre, etter at Ivar Aasen hadde påvist fellestrekkene i de norske dialektene og andre hadde vist sammenhengen mellom gammalnorsk, mellomnorsk og nynorsk. Kulturelt fikk målrørsle både en lokal og nasjonal betydning og ble dessuten en del av en sosial og demokratisk reisning; først mot embetsmannstaten, seinere mot en kommersiell sentralisering.

Avholdssak, og måteholdssak, framstår som en motkultur mot den oppfatning at folket kunne ture som de ville i fritida, ettersom det så alikevel var andre som var kallet til å styre landet. *Edruskaphar* vært en viktig parole for den moralske og demokratiske ansvarliggjøring av folket. Edruskapsarbeid gikk sammen med folkeopplysning, ikke minst gjennom frilyndte ungdomslag.

Kampen mot fylla gikk ofte sammen med *en strid for større sedelighet*. Rundt forrige århundreskifte var det ikke minst kvinner i arbeidsmiljøer som sluttet opp om tidsskriftet "Moral", og som kjempet mot at deler av borgerskapet utnyttet tjenestejenter og prostituerte. Den moralske motkultur har både vært rettet mot forskjellige former for medmenneskelig utnyttelse og arbeidet for å regulere seksualiteten til ekteskapelige rammer. Den har gitt seg utslag i kampanjer mot en antatt etisk nøytral seksualundervisning, mot trivialisering av prevensjonstilbud, mot litteratur som har vært oppfattet å virke moralsk medbrytende og ikke minst mot en liberal pornologgivning.

Ut fra en liberal-kommersiell tenkning kan naturen oppfattes som et råstoff for utnyttelse etter menneskelige mål. Mot denne oppfatningen har mange personer og grupperinger framholdt naturens egenart og dyrket renheten i norsk naturens, som noe vi skal bringe videre og ikke uten videre har rett til å ødelegge. Denne holdningen har gitt grobunn for *naturvern* og for flere organisasjoner som har kjempet miljøets sak. Også her har det vært snakk om folkelig mobilisering, med støtte fra idealister og intellektuelle, mot sentrale teknokratiske og økonomiske interesser.

Motkreftene mot en dominerende sentral kultur og politikk har lange tradisjoner i å ville *begrense en utenlandsk styring av landet*. Dette var tydelig ved folkeavstemningen om unionsoppløsningen ved forrige århundreskiftet, under annen verdenskrig og seinere ved folkebevegelsene mot EEC i 1972 og mot EU i 1994. Det norske folk har vært generøse til å gi gaver til nødstilte i andre land, og til å støtte internasjonalt fredsarbeide. Norge har også hatt en forholdsvis åpen økonomi. Holdningen har like fullt vært at nordmenn er i stand til å styre seg sjøl, og ikke trenger til overnasjonalt formynderi.

I tråd med denne holdningen finnes også en opinion med bred folkelig støtte mot å la landet bli overtatt av eller preget av innvandrere som sakner norske kultureferanser, og som ofte orienterer seg i forhold til fremmedkulturelle tradisjoner. Motstanden *mot en liberal innvandringspolitikk* kan gi seg mange utslag, men sjelden som motvilje mot å støtte vanskeligstilte mennesker. Denne motkulturen, liksom de andre, har vært rettet mot utbredte holdninger i hel og halvoffisielle maktsentra.

Alle disse sju "motkulturene" er blitt motarbeidet og forsøkt latterliggjort og nøytralisert av folk som sitter i sentrale posisjoner. Det har vært talt om folkelig transsyn, nasjonalisme, fanatisme, moralisme, naturromantikk, provinsialisme og fremmedfrykt. Motkulturene kan til tider ha vært forsøkt usynliggjort. Men de har ikke forsvunnet. De fleste som har vært i kontakt med folk som representerer noen av motkulturene, har erfart at kritikken mot dem ikke er særlig saklig. Den henger heller sammen med ønsker fra forskjellige makteliter om å få dominere kultur og ideologi ut fra egne interesser.

Motkulturene en viktig del av norsk kultur. Ingen kan tale på vegne av norsk kultur uten å forholde seg til disse folkelige og demokratiske rørsler, som her i landet har balansert krefter som har hatt friere spillerom i en del andre land.

Flere nasjonale studier har vist at distrikter, kommuner og lokalmiljøer som er sterkt preget av motkulturene, viser indikasjoner på bedre sosiale levekår enn andre miljøer. (Seineste eksempel på dette forholdet var Statistisk Sentralbyrås presentasjon av ulike levekår i norske kommuner, gjengitt i en rekke aviser 9.10.2000)

I mange internasjonale sammenlikninger har Norge samlet sett kommet godt ut, av grunner som langt på vei kan tilskrives de moralske kvaliteter som motkulturene har representert. For en del år siden gav den amerikanske samfunnsforskeren Raoul Naroll ut et verk kalt *The Moral Order*, der han sammenliknet statistikk for avvik og mistilpasning i forskjellige moderne stater. Nor